

Julia Kupidura

(Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu)

Ukraińki w międzynarodowym ruchu feministycznym w latach 1918–1939

Badania nad rolą kobiet w historii i we współczesnym społeczeństwie doprowadziły do powstania nowej gałęzi nauki, która skupia się na kobietach. To nie tylko nauka o roli kobiet w danym okresie historii, nie tylko badania kobiecych ruchów czy działalności organizacji kobiecych. Chodzi o zmianę dotychczasowego punktu widzenia historiografii i włączenia w nią kobiet. To odkrywanie pustych kart historii i tworzenie żeńskiego odpowiednika – *herstory*, bardziej przychylnego roli, jaką kobiety odegrały w dziejach ludzkości.

Historia Ukrainek czy kobiet Europy Środkowo-Wschodniej jest szczególnie ciekawa, ponieważ ciekawa jest historia samego regionu. Okazuje się bowiem, że miały one ogromny wpływ na jej przebieg. Wschodniosłowiański ruch emancypacyjny formował się w warunkach okupacji i problemów tożsamości narodowej. Wyjątkowość ruchów kobiecych zarówno ukraińskich, jak i polskich polegała również na tym, że rdzenne ziemie tych państw podzielone były między okupujące je imperia. Niosło to za sobą różne wpływy kulturowe, a co za tym idzie różne drogi docierania idei feminizmu na te obszary. Feminizm, jako ruch kulturowy i polityczny rozpowszechniony w krajach demokracji zachodniej, miał zupełnie inne oblicze w krajach Europy Środkowo-Wschodniej. Jak wyglądał? Czy można go nazwać specyficzną odmianą zachodnioeuropejskiego, czy też skarłowaciałą namiastką idei, które nigdy nie weszły w życie?

Ukraina wraz ze swoją historią i kulturą zajęła marginalne miejsce w dziejach Europy. Położona na uboczu, od wieków okupowana i kolonizowana, rozdarta pomiędzy Polską a Rosją, zajęła niebezpieczne miejsce na mapie Europy. Rusyfikowana bądź polonizowana miała ogromne problemy z tożsamością narodową. Jaką rolę w takim narodzie odegrały kobiety?

Rola Ukrainek zarówno w okresie międzywojnia jak i w całej historii Ukrainy była ogromna, ale pozostaje niedoceniona i nadal czeka na zbadanie. Stoczywszy heroiczną walkę, chciały zwrócić uwagę świata na tragedię własnego narodu. Aktywnie działały zarówno na Ukrainie, jak i na emigracji.

Analiza dotyczy lat międzywojennych 1918–1939 i udziału Ukrainek w trzech organizacjach międzynarodowych: w Międzynarodowej Lidze Kobiet na Rzecz Pokoju i Wolności (WILPF Women's International League for Peace and Freedom), w Międzynarodowej Radzie Kobiet (ICW – International Council of Women) oraz w Międzynarodowym Związku Sufrażystek.

Wydarzenia rewolucyjne, do których doszło w następstwie pierwszej wojny światowej, zasadniczo zmieniły krajobraz polityczny Europy Środkowo-Wschodniej. Sytuacja ta szczególnie odnosi się do dziejów Ukrainy. W tym okresie miało tu miejsce kilka wzajemnie powiązanych i prawie równoczesnych konfliktów.

Pierwsza wojna światowa trwała do końca 1918 roku, a ziemie ukraińskie były jednym z głównych teatrów wojennych w Europie Wschodniej; po zakończeniu wojny rozgorzały nowe konflikty międzynarodowe związane z walką o panowanie nad tymi ziemiami. Zakończyły się one zawarciem pokoju w Rydze w 1921 roku i decyzją Ententy z 1923 roku dotyczącą Galicji¹.

Po wybuchu rewolucji w Imperium Rosyjskim w marcu 1917 roku Ukraina była stopniowo wciągana do rosyjskiej rewolucji i wojny domowej. Wraz z rozpadem imperium rosyjskiego i austro-węgierskiego rozpoczęła się i szybko przybrała na sile ukraińska rewolucja narodowa, której przywódcy dążyli do politycznego samookreślenia się narodu ukraińskiego po obydwu stronach dawnej granicy rosyjsko-austriackiej.

Wśród najbardziej znaczących prób utworzenia własnego państwa przez Ukraińców w owej dobie należy tutaj wymienić Ukraińską Republikę Ludową, proklamowaną jako niepodległe państwo 25 stycznia 1918 roku w Kijowie, oraz Zachodnioukraińską Republikę Ludową, utworzonej 1 listopada 1918 we Lwowie. 22 stycznia 1919 roku zostało ogłoszone symboliczne połączenie obu republik w jeden organizm państwowy, co miało szczególne znaczenie dla narodu ukraińskiego, który do tego czasu żył w dwóch diametralnie różniących się od siebie imperiach².

Chociaż żadna ze wspomnianych inicjatyw państwowotwórczych (w istocie było ich więcej) nie przetrwała próby czasu, to jednak miały one dla następnych pokoleń Ukraińców fundamentalne znaczenie. Chęć odzyskania niepodległości ojczyzny stała się nadrzędnym postulatem wysuwany nie tylko przez polityków, ale też przez ludzi kultury i nauki.

¹ J. Hrycak, *Historia Ukrainy: narodziny nowoczesnego narodu 1772–1999*, Lublin 2000, s. 115.

² W. Serczyk, *Ukraina – historia*, Wrocław 1990, ss. 264–269.

W okresie międzywojennym ziemie ukraińskie znalazły się w obrębie trzech państw. Największa część weszła w skład Związku Radzieckiego jako Ukraińska Socjalistyczna Republika Radziecka. Początki istnienia tej sowieckiej republiki dawały pewne nadzieje na to, że komunizm na Ukrainie może przybrać formę narodową. Prowadzono bowiem na tym terenie politykę ukrainizacji życia społecznego, co poskutkowało wzrostem liczby mieszkańców czytających i piszących w języku ukraińskim oraz ożywieniem w dziedzinie kultury. Jednak już od końca lat dwudziestych na Ukrainie rozpoczął się okres terroru stalinowskiego, który przyczynił się do największej w dziejach tego narodu katastrofy – Wielkiego Głodu, który w latach 1932–1933 pochłonął, według różnych danych szacunkowych, od 4 do 5 milionów ofiar. W czasie terroru zginęło również wielu wybitnych ukraińskich przedstawicieli świata polityki, kultury i nauki³.

Lepsza, choć nie idealna była sytuacja Ukraińców na ziemiach, które weszły w skład II Rzeczypospolitej (jako województwa: lwowskie, tarnopolskie i stanisławowskie). Ukraińcy mieszkający w Polsce, którzy mieli większą swobodę działań aniżeli ich rodacy po drugiej stronie rzeki Zbrucz, nie utożsamiali się z nowym państwem, a między Polakami a Ukraińcami wciąż istniała nieufność i brak chęci do współdziałania. Na funkcjonowaniu organizacji kobiecych odbiło się to szczególnie.

Dla ścisłości należy zaznaczyć, że ziemie ukraińskie leżące na południe od linii Karpat – czy Ruś Zakarpacka w okresie międzywojennym – wchodziły w skład Czechosłowacji. Region ten miał jednak swoją specyfikę i ruch kobiecy z tego terytorium nie został wzięty pod uwagę w niniejszej pracy.

Międzynarodowy wymiar ukraińskiego feminizmu przejawiał się na trzech wzajemnie powiązanych poziomach. Pierwszy był ściśle związany z podziałami, jakie występowały w ukraińskim społeczeństwie. Było ono podzielone między trzy państwa (Związek Radziecki, Polskę i Czechosłowację), a co za tym idzie, między trzy walczące ze sobą ideologie. Istniała potrzeba stworzenia organizacji kobiecej, która mogłaby wypowiadać się ponad podziałami. Był to jednak ideał trudny do osiągnięcia i bardzo często Ukrainki zajmowały sprzeczne stanowiska na międzynarodowych forach. Drugim poziomem była działalność na emigracji. Kobiety mogły działać, wstępując do organizacji kobiecych państw, w których się osiedliły, bądź zakładając własne. Kontakt kobiet z Ukrainy z międzynarodowymi organizacjami kobiecymi odbywał się często jedynie poprzez emigrantki. Zwłaszcza kiedy Ukraina ogarnięta została reżimem i cenzurą. Trzecim poziomem, na którym przejawiał się

³ J. Hrycak, op. cit., ss. 180–187.

ukraiński feminizm dwudziestolecia międzywojennego, był czynny udział Ukrainek w międzynarodowych forach, konferencjach i kongresach. Podkreślić należy, że ich udział często wychodził poza działania czysto feministyczne i próbował utrzymać kwestię ukraińską w centrum zainteresowania. Ukraiński feminizm tego okresu był ściśle związany z problematyką narodowo wyzwolenczą⁴. Jeśli w latach dwudziestych na Ukrainie eksponowano problematykę kobiet, to w latach trzydziestych, pomimo znacznego wzrostu zainteresowania feminizmem i tematyką kobiet, zeszła ona na dalszy plan⁵. Ogólnoludzki wymiar feminizmu znalazł się na drugim planie, a na pierwszym – tragedia narodu ukraińskiego⁶.

Warto nadmienić, że taki charakter feminizmu miał miejsce tylko w krajach Europy Środkowo-Wschodniej i był przyczyną niezrozumienia za strony feministek zachodnioeuropejskich i amerykańskich.

Działaczki te nie wiedziały, kogo popierać w skłóconym i podzielonym narodzie ukraińskim. Ponadto międzynarodowe organizacje kobiece nawoływały do pacyfizmu i powstrzymania działań wojennych. Taką organizacją była Międzynarodowa Liga Kobiet na Rzecz Pokoju i Wolności, która powstała jeszcze podczas pierwszej wojny światowej⁷. Na pierwszym zjeździe Ligi w Hadze w 1915 roku zatwierdzono program, w którym zawarto takie postulaty jak: wolność dla wszystkich narodów, demilitaryzacja, arbitraż międzynarodowy, demokratyzacja stosunków międzynarodowych oraz zabezpieczenie praw kobiet. Organizacja zdecydowanie odrzuciła wojnę jako sposób uprawiania polityki i postulowała pokój, zwracając się do wszystkich kobiet niezależnie od narodowości i poglądów politycznych. Kobiety stawiały przed sobą zadanie budowy stosunków międzynarodowych na podstawie wzajemnej pomocy i dobrej woli, dzięki czemu wojny miałyby być niemożliwe; dążyły też do ustanowienia społecznej i moralnej polityki równości kobiet i mężczyzn oraz wprowadzenia tych zasad do systemu oświaty.

⁴ М. Богачевська-Хомяк, *Білим по білому. Жінки в громадському житті України 1884–1939*, Київ–Львів 1995, s. 305.

⁵ Zjawisko to było szczególnie widoczne w Galicji, gdzie powstały i cieszyły się dużym zainteresowaniem cztery periodyki dla kobiet: „Жіноча доля” (Kobiety los), wydawany w latach 1932–1939; „Жіноча воля” (Kobieta wola), wydawany w latach 1932; „Жіночий голос” (Głos kobiety), wydawany w latach 1931–1932; „Нова хваля” (Nowa fala), wydawany w latach 1925–1939. Powstały również liczne organizacje kobiece, między innymi Związek Ukrainek. Działalność wszystkich periodyków i organizacji została zawieszona po ustanowieniu na Ukrainie władzy radzieckiej.

⁶ М. Богачевська-Хомяк, op. cit.

⁷ WILPF Women’s International League for Peace and Freedom.

Był to ambitny plan solidarności kobiet ponad podziałami politycznymi i narodowościowymi. Niestety nie udało się go zrealizować.

Program Ligi i jej pacyfistyczne ukierunkowanie stawiały pod znakiem zapytania członkostwo Ukrainek. Moralne wątpliwości miała Hanna Czykałenko-Keller⁸, która korespondowała między innymi w tej sprawie z Emily Greene Balch⁹. Czykałenko-Keller wątpiła, czy walka Ukrainek o niepodległość kraju pozostaje w zgodzie z ich przynależnością do pacyfistycznej organizacji kobiecej. Balch przekonywała, że członkostwo Ukrainek jest możliwe, i wyrażała jednocześnie nadzieję, że zrozumieją one wagę międzynarodowego pokoju. Dla samych Ukrainek przystąpienie do Ligi miało wymiar przede wszystkim polityczny. Rada Ligi natomiast miała nadzieję, że uczestnictwo w kongresach spowoduje, że międzynarodowy pokój stanie się dla Ukrainek celem nadrzędnym. Wyraźnie zarysowują się tutaj sprzeczne priorytety – z jednej strony pacyfistycznej Ligi Kobiet, z drugiej natomiast Ukrainek, za cel nadrzędny stawiających sobie ukazywanie sytuacji narodu ukraińskiego na arenie międzynarodowej. Pierwsza konferencja Międzynarodowej Ligi Kobiet została zorganizowana zaraz po wojnie, w Zurychu. Działaczki wyraziły wtedy poparcie dla Ligi Narodów i zaakcentowały obowiązki i możliwości ruchów kobiecych w zapobieganiu wybuchom nowych wojen¹⁰.

Działalność Hanny Czykałenko-Keller nie ograniczyła się tylko do przystąpienia do Międzynarodowej Ligi Kobiet na Rzecz Pokoju i Wolności. Założyła ona Towarzystwo Obrony Praw Kobiety Ukraińskiej, którego głównym celem było przyjęcie Ukrainek do Międzynarodowego Związku Sufrażystek. Jej plany się powiodły i już w czerwcu 1920 roku Ukrainki zostały zaproszone na kongres Związku do Genewy. Wsparły tam program, który przewidywał prawne i ekonomiczne zrównanie kobiet i mężczyzn, pomoc nieślubnym dzieciom oraz likwidację prostytucji. Ukrainki wykorzystały kongres do popularyzacji sprawy ukraińskiej poprzez rozmowy i kolportaż materiałów dotyczących Ukrainy. Członkostwo to dawało im autorytet trybuny międzynarodowej i otwarcie możliwości współpracy z Ligą Narodów. Kobiety ze wschodniej części Ukrainy nie przejawiały potrzeby uczestniczenia w kongresach su-

⁸ Hanna Czykałenko-Keller (1884–1964) – dziennikarka, działaczka feministyczna, tłumaczka. Studiowała w Odessie, Genewie, Edynburgu. Uczestniczyła w większości kongresów kobiecych.

⁹ Emily Greene Balch (1867–1961) – działaczka feministyczna, honorowa przewodnicząca Międzynarodowej Ligi Kobiet; w 1947 roku została odznaczona Pokojową Nagrodą Nobla.

¹⁰ М. Богачевська-Хом'як, *op. cit.*, s. 306.

frazystek, natomiast przedstawicielki zachodniej Ukrainy pozostawały w kontaktach ze Związkiem poprzez organizacje na emigracji nawet wtedy, kiedy w ich kraju zapanował reżim sowiecki¹¹.

Znacznie bardziej skomplikowane były stosunki Ukrainek z Międzynarodową Radą Kobiet, założoną w 1888 roku w Waszyngtonie. Inicjatywa wstąpienia do tej organizacji wyszła od Marii Zarchij¹². Międzynarodowa Rada Kobiet organizowała zjazdy co pięć lat, jednak komitety spotykały się częściej. Jednym z podstawowych punktów programu było zmniejszenie napięć międzynarodowych. Rada współdziałała z Ligą Narodów między innymi w obszarze polepszenia stosunków międzynarodowych, wychowania i oświaty oraz odbudowy państw, które ucierpiały podczas wojny. Dla ukraińskich działaczek to właśnie współpraca z Ligą Narodów była szczególnie ważna. Wielokrotnie składały podania z prośbą o rozpatrzenie kandydatury Ukrainy. Ostatni raz zrobił to w 1923 roku berliński oddział Ukraińskiej Rady Kobiet. Jednak prośba o przyjęcie Ukraińskiej Republiki Ludowej do Ligi Narodów została odrzucona¹³. Ponadto Rada oraz jej wydziały narodowe cieszyły się wsparciem takich organizacji jak Międzynarodowy Czerwony Krzyż.

Pierwszy powojenny kongres Międzynarodowej Rady Kobiet poświęcony został strukturom demograficznym w Europie oraz wzmocnieniu roli kobiet w powojennej odbudowie Europy. Kongres wyszedł daleko poza granice czysto feministyczne. Wzbudził w związku z tym duże zainteresowanie władz, które do tej pory sceptycznie odnosiły się do działań organizacji kobiecych. Dostrzeżono powagę programu oraz szerokie możliwości Międzynarodowej Rady Kobiet. Czykałenko-Keller i Zarchij otrzymały upoważnienie od Ukraińskiej Republiki Ludowej do reprezentowania państwa w imieniu rządu na kolejnym kongresie Rady w Oslo we wrześniu 1920 roku. Ukraińska delegacja wzięła udział w kongresie wraz z 350 innymi kobietami. Rząd norweski, który świętował dziesięciolecie uniezależnienia się Norwegi od Szwecji, podwoił

¹¹ Ibidem, s. 307.

¹² ICW – International Council of Women; Maria Zarchij – sekretarz generalny Ukraińskiego Związku Kobiet, który w 1920 roku nosił nazwę Tymczasowy Komitet Ukraińskiej Narodowej Ligi Kobiet.

¹³ 18 września 1934 roku członkiem Ligi Narodów został Związek Radziecki. Było to efektem reorientacji polityki zagranicznej w latach trzydziestych na państwa dawnej ententy. ZSRR zawarł traktaty o nieagresji z Francją i Polską (1932), nawiązał stosunki dyplomatyczne z USA (1933), Czechosłowacją, Rumunią i Bułgarią. Jednak na skutek podpisania paktu Ribbentrop-Mołotow oraz dokonywania agresji na kolejne państwa został z Ligi Narodów wykluczony 14 grudnia 1939 roku.

dofinansowanie dla kongresu oraz pozwolił przeprowadzić posiedzenie w budynku parlamentu. Ukrainki na kongresie były wyjątkowo aktywne. Keller i Zarchij brały udział w posiedzeniach ogólnych i posiedzeniach komitetów. Ich oficjalne sprawozdania o sytuacji Ukrainy i ukraińskich kobiet weszły do opublikowanych protokołów. Obie zmusiły Międzynarodowy Czerwony Krzyż do zbadania, jakiej pomocy medycznej potrzebuje Ukraina. Tym sposobem działalność Ukrainek w strukturach Międzynarodowej Ligi Kobiet przyniosła duże efekty. Nawet wtedy, kiedy wspólnota międzynarodowa przestała słyszeć głos Ukrainy, głos ten przebijał się w organizacjach kobiecych¹⁴.

W maju 1923 roku odbył się kongres Międzynarodowego Związku Suфраżystek. Był to pierwszy kongres po upadku Ukraińskiej Republiki Ludowej. Dlatego forum to było dla Ukrainek wyjątkowo ważne. Postawiły sobie dwa cele: ogłoszenie światu żądania niepodległości oraz utrzymanie pozycji Ukrainy jako oddzielnej, niezależnej jednostki na arenie międzynarodowej. Na kongresie było reprezentowanych 45 narodów, a aktualność kwestii kobiecej dawała podstawy, by oczekiwać tak bardzo potrzebnego Ukrainkom rozgłosu w prasie. Starły się one utrzymać kwestię ukraińską w centrum uwagi, próbując uzyskać pomoc dla swojego narodu, a przede wszystkim dla dzieci i ofiar wojny. Szczególnie szeroki rozgłos uzyskało przemówienie Sofii Rusowej¹⁵, która zwróciła uwagę na fakt, że stan kobiet w Związku Radzieckim uległ pogorszeniu¹⁶.

¹⁴ М. Богачевська-Хомяк, *op. cit.*, s. 316.

¹⁵ Sofia Rusowa (1856–1940) – zasłużony pedagog, nauczycielka, opozycjonistka, więziona za rewolucyjne działania w czasach caratu. Brała udział w pracach Centralnej Rady (1917–1919). Zmuszona do emigracji, na stałe zamieszkała w Pradze. Reprezentowała Ukrainki i Ukrainę na międzynarodowych kongresach i konferencjach.

¹⁶ Teoretycznie bolszewicy głosili równouprawnienie kobiet, w praktyce spychając kobiety do poziomu niewolniczych wyrobnic. Początkowo kobiety, odgrywające sporą rolę w przebiegu rewolucji (w 1917 roku kobiety stanowiły w ZSRR połowę robotników), uzyskały pewne udogodnienia. W 1918 roku przyznano im prawa do ośmiotygodniowego urlopu macierzyńskiego z pełną płacą i do sześciogodzinnego dnia pracy dla matek, z przerwami na karmienie. Wkrótce jednak władze komunistyczne zaczęły organizować system państwowego wychowania dzieci w żłobkach i przedszkolach, niszcząc życie rodzinne (zachęcanie dzieci do donosów, idealizowanie postaci Pawlika Morozowa, pioniera rozsławionego przez stalinowską propagandę). Tradycyjny brutalny patriarchatyzm rosyjski rozkwitał bez przeszkód. Pijaństwo mężczyzn sprzyjało powszechnej przemocy w rodzinie. Ciężka sytuacja na rynku pracy i braki zaopatrzeniowe komplikowały życie kobiet, zmuszonych do wyczerpującej pracy zawodowej i zapewniania egzystencji rodzinie. Sytuację zaostrzyły prześladowania polityczne, wiele kobiet trafiało do więzień i obozów pracy. Kolektywi-

Na kolejnych kongresach dochodziło do konfliktów między Ukrainkami i Polkami. Ukrainki protestowały przeciwko zapraszaniu polskiej delegacji. Argumentowały to faktem „znęcania się Polaków nad Ukrainkami w zachodniej Ukrainie” oraz łamaniem praw mniejszości ukraińskiej w Polsce¹⁷. Konflikt ten ciągnął się przez całe lata. Dzięki wysiłkom czeskich działaczek stworzono organizację kobietą zrzeszającą Słowianki. W 1927 roku w Pradze założono Wspólnotę Kobiet Słowiańskich. Jej celem była działalność na rzecz lepszego porozumienia między Słowiankami oraz obrona ich praw. Jednak konflikt narastał i widoczna była wyraźna wzajemna niechęć. Czeska feministka Frantiszka Plaminikowa próbowała pośredniczyć między Polkami i Ukrainkami. Mimo jej wysiłków nie udało się załagodzić konfliktów. Antypolska postawa Mileny Rudnickiej oraz wybranie jej na przewodniczącą Związku Ukrainek

zacja wsi i związane z tym represje bardzo silnie uderzały w kobiety. Panująca swoboda seksualna bardzo często prowadziła do krzywdy kobiet; legalizacja i szeroka dostępność aborcji przy braku środków antykoncepcyjnych i prymitywne zasady współżycia były przyczyną wielu dramatów. Wprowadzone w 1917 roku rozwody i łatwość ich uzyskiwania również godziły w kobiety. Dochodzenie ojcostwa było bardzo trudne, uzyskanie alimentów jeszcze trudniejsze. Na początku lat trzydziestych Stalin wprowadził w kraju specyficzną politykę prorodzinną. Sformułowana została teza, że zadaniem kobiety nie jest tylko praca (w 1940 roku kobiety w ZSRR stanowiły 43 procent robotników zatrudnionych w przemyśle i prawie 70 procent siły roboczej w rolnictwie), ale i macierzyństwo. W 1934 roku zabroniono aborcji.

Oficjalnie władze głosiły równy status kobiet, chwaliły przodownice pracy, fetowały dzień 8 marca jako święto kobiety. Już Lenin stwierdził, że bez kobiet nie ma żadnego masowego ruchu. Udział kobiet w partii bolszewickiej był jednak niewielki – z 8 procent w 1924 roku wzrósł do 16 w latach trzydziestych i czterdziestych. Prawie nie było kobiet we władzach partyjnych. Przytłoczone ciężką pracą i obowiązkami domowymi, zdominowane przez mężczyzn – ojców, braci, mężów, towarzyszy pracy – nie były w stanie zajmować się polityką. Wyjątek stanowiła Aleksandra Kołłataj – historyczka, pisarka, działaczka. To dzięki niej w 1919 roku powstał w Centralnym Komitecie partii specjalny oddział do spraw kobiet, szybko zresztą zlikwidowany. Kołłataj walczyła z analfabetyzmem wśród kobiet (procent analfabetek wzrósł z 37 w 1926 roku do 72 w 1937 roku), zajmowała się sprawami socjalnymi i opieką nad matką i dzieckiem. Była źle widziana przez Lenina i partyjnych kolegów. Uważana za „emancypantkę”, choć oficjalnie odżegnywała się od „burżuazyjnego feminizmu”, wiele lat spędziła poza ZSRR – w Europie i Stanach Zjednoczonych. Jej działalność niewiele mogła zmienić w pełnym hipokryzji stosunku bolszewików do kobiet; M. Bogucka, *Gorsza płęć. Kobieta w dziejach Europy od Antyku po wiek XXI*, Warszawa 2006, ss. 285–287.

¹⁷ Głównymi argumentami był tutaj program endecji, który dążył do asymilacji Ukraińców, oraz zakaz założenia Uniwersytetu Ukraińskiego we Lwowie.

spowodowały, iż Ukrainki nie zostały zaproszone do członkostwa we Wszechsłowiańskim Zjednoczeniu Kobiet założonym przez Polki w Warszawie w czerwcu 1931 roku¹⁸.

W tym czasie Międzynarodowa Rada Kobiet przyjęła rezolucję o tym, aby w celu utrzymania stabilności organizacyjnej pozostały w strukturach te organizacje, które reprezentują państwo i mają poparcie rządów. W 1925 roku na kongresie w Waszyngtonie pozbawiono członkostwa Rosję i Ukrainę. Decyzja ta spotkała się z protestem i została zaskarżona na kolejnym kongresie w 1930 roku w Wiedniu. Problem jednak nigdy nie został wyjaśniony.

W 1928 roku po wyborach w Polsce Rudnicka weszła do Sejmu, a Krysilewska do Senatu¹⁹. Tym sposobem staranie Ukrainek o udział w międzynarodowych zjazdach znów nabrało realności. Ich działalność skupiła się przede wszystkim na walce o prawa mniejszości ukraińskiej w Polsce²⁰.

Tragiczna sytuacja polityczna Ukrainy w latach trzydziestych spowodowała, że działaczki odsunęły na plan dalszy kwestię kobiecą. Od roku 1933 ich uwaga skupia się głównie na problematyce Wielkiego Głodu na Ukrainie (1932–1933). Wydrukowały specjalne broszury informujące świat o tym, co zaszło na Ukrainie. Poinformowały również kongres Ligi Narodów, która uznała tragizm tych wydarzeń, ale zaznaczyła, że może je rozpatrywać jedynie w aspekcie humanitarnym, a nie politycznym.

W 1934 roku w Stanisławowie (dzisiejszy Iwano-Frankiwsk) odbyły się obchody pięćdziesiątej rocznicy założenia przez Natalię Kobryńską Zgromadzenia Kobiet w Galicji²¹. Najważniejszą decyzją było powołanie Światowego Związku Ukrainek, w którego skład miały wejść Związek Ukrainek Lwowa, Związek Ukrainek na Wołyniu, Bukowinie i Za-

¹⁸ Milena Rudnicka (1898–1976) – studiowała we Lwowie i w Wiedniu. Doktor filozofii. W latach dwudziestych i trzydziestych była głównym ideologiem ruchu kobiecego na Ukrainie. Wieloletnia przewodnicząca Związku na Ukrainie we Lwowie oraz przewodnicząca Światowego Związku Ukrainek.

¹⁹ Ołena Lwiwna Krysilewska (1869–1956) – ukraińska działaczka społeczna, dziennikarka i pisarka, senator II i III kadencji Senatu II RP.

²⁰ Działały głównie Rudnycka i Rusowa, które na międzynarodowych kongresach mniejszości narodowych zwracały uwagę na sytuację Ukraińców w Polsce, czego efektem była nagana Ligi Narodów udzielona Polakom w 1934 roku.

²¹ Natalia Kobryńska (1855–1920) – organizatorka ruchów kobiecych na Ukrainie, pisarka. Inicjatorka pierwszej ukraińskiej organizacji kobiecej Pierwszy Wianek, która dała podstawy do powstania kobiecych czasopism redagowanych i wydawanych przez same kobiety.

karpaciu, Związek Ukraińskich Emigrantek w Polsce oraz Ukraińska Liga Kobiet w USA i Kanadzie. Niestety działalność wszystkich organizacji kobiecych i periodyków uległa zawieszeniu wraz z ustanowieniem na Ukrainie władzy radzieckiej.

Ukraiński feminizm przejawiał się w trzech aspektach. W chęci połączenia rozbitego społeczeństwa ukraińskiego, w tworzeniu stowarzyszeń na emigracji oraz w aktywnej działalności na międzynarodowych zjazdach, konferencjach i kongresach organizacji kobiecych. Udało im się zwracać uwagę opinii międzynarodowej na problemy Ukrainy.

O ile w latach dwudziestych Ukrainki mogły skupiać się na kwestiach i problemach kobiet w ich kraju, o tyle lata trzydzieste przyniosły wydarzenia tak tragiczne dla Ukrainy, że działania kobiet ukraińskich nabrały charakteru prawie wyłącznie narodowo-wyzwoleńczego.

